

9.Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Koşma Konu Anlatımı

Aşık Tarzı Halk Edebiyatı Nazım Şekilleri

KOŞMA. Âşık Edebiyatı'nın en sevilen ve en yaygın olarak kullanılan şiir biçimidir. Koşmalar genellikle lirik konularda söylenir. Dörder mısralık bölümlerden oluşur. Dörtlük sayısı genelde üç ile beş arasında değişir. Altı dörtlükten oluşan koşmalar da vardır. 11'li hece ölçüsüyle (6+5 ya da 4+4+3 duraklı olarak) yazılır/söylenir. 4+3 ve 4+4 kalıbıyla söylenmiş koşmalar da vardır. Sözlü Türk Edebiyatındaki koşuk nazım şeklinin devamı niteliğindedir. Koşmalarda değişik kafiye örgüleri kullanılır. En yaygın kafiye örgüsü: abab cccb dddb cccb ... veya; aaab cccb dddb... veya; xaxa bbbc ccca ddda... şeklindedir. Son dörtlükte şairin adı veya mahlası geçer. Koşmalar konu yönünden Divan Edebiyatı'ndaki gazel ve şarkı'ya benzer. Türk Edebiyatı'nın tanınmış koşma şairleri Karacaoğlan, Bayburtlu Zihni, Aşık Ömer ve Erzurumlu Emrah'tır. Genellikle saz eşliğinde, ezgiyle söylenen koşmalar, ezginin niteliğine göre "Acemi koşması, Ankara koşması, topal koşma, kesik kerem" gibi türlere ayrılır. Aşk ve doğa konularının yanı sıra, ayrılık, özlem, yalnızlık, gurbet, sıla, ölüm gibi temaları işler. Koşmalar konularına göre dört çeşittir

a) **Güzelleme:** İnsan, hayvan ve tabiat güzelliklerinin anlatıldığı koşmalara denir. En ünlü şairi Karacaoğlan'dır.

b) **Koçaklama:** Yiğitçe bir anlatımla söylenen, kahramanlık ve savaş konulu koşmalardır. Bu türün en başarılı sanatçıları Köroğlu ve Dadaloğlu'dur.

c) **Taşlama:** Toplumun ve insanların eksik yönlerinin ele alınarak, bunların eleştirildiği koşmalardır. Aynı konunun işlendiği şiirler Divan Edebiyatı'nda hiciv, Batı edebiyatında satir, çağdaş edebiyatta yergi olarak adlandırılır. Bu türün ünlü ozanı Seyrani 'dir.

d) **Ağıt:** Ölüm ve doğal afetler üzerine özel bir ezgiyle söylenen koşmalardır. Ölüm konulu şiirlere Sözlü Türk Edebiyatı'nda Sagu, Divan Edebiyatı'nda Mersiye adı verilir.

SEMAİ. Âşık edebiyatının kimi yönlerden koşmaya benzeyen bir nazım biçimidir. Koşma gibi 3-6 dörtlükten oluşur. Halk şiirinde aruzla söylenmiş semailler varsa da bunlar Divan şiirine özenen kimi ozanlar tarafından söylenmiştir. Uyak düzeni koşmaya benzer. Koşmada işlenen temalar ve konular semaide de işlenir. Söyleyenleri bellidir. Semainin de güzelleme, koçaklama, taşlama... gibi türleri vardır. Genellikle aşk ve doğa konusu işlenir. Kafiye düzeni ve dörtlük sayısı bakımından Koşmaya benzer; fakat semaillerde 8'li hece ölçüsü kullanılır. Ayrıca semaillerin kendine özgü bir de ezgisi vardır. Karacaoğlan'ın semailleri ünlüdür.

VARSAGI. Güneydoğu Anadolu'da yaşayan Varsak boyu ozanlarınca söylenen şiirlere varsağı denilmiştir. Çok yaygın olmayan bir nazım biçimidir, ölçüsü ve uyak düzeni semai gibidir. (8'li ölçü, abab / cccb / dddb...) özel bir ezgisi vardır. Genellikle 3-5 dörtlükten oluşur. Dörtlük sayısı daha fazla da olabilir. Koşma ve semaide işlenen konu ve temalar varsağıda da işlenir. Müziğinde ve sözlerinde meydan okuyan, babacan, erkekçe, yiğitçe bir hava duyulur. Bu da dörtlüklerin içindeki "bre" "hey" "behey" gibi ünlemlerle sağlanır. Hayattan ve talihten şikâyet üzerinde sık sık durulur. Bu türün en güzel örneklerini Karacaoğlan vermiştir.

DESTAN. Âşık edebiyatındaki destanı, ulusların başından geçen kahramanlık olaylarını anlatan destan ile karıştırmamalıdır. Âşık edebiyatındaki destanlar, toplumu yakından ilgilendiren savaş, ayaklanma, eşkıyalık, kıtlık, deprem, yangın gibi olaylar; toplumsal yergiler; cimrilik, dalkavukluk, mirasyedilik gibi gülünç hayat olayları üzerinde durur. 11'li ya da 8'li hece kalıbıyla söylenir. Uyak düzeni koşmaya benzer. Konusu ve uzunluğu bakımından koşmadan ayrılır. Dörtlüklerle oluşur. Halk şiirinin en uzun nazım biçimidir. Kimi destanlarda dörtlük sayısı yüzden fazladır. Dörtlük sayısı konunun özelliğine bağlıdır. Kendine özgü bir ezgisi vardır. Destanın son dörtlüğünde şair mahlasını söyler. Seyranî ve Âşık Ömer bu alanda ünlüdür. Kayıkçı Kul Mustafa'nın Genç Osman Destanı "en ünlüsüdür."